

De vreemde vrijheid van het geroepen zijn

Geroepen zijn - maar als je de tekst goed leest of hoort, is er helemaal geen sprake van dat Jezus zijn discipelen hier roept. In de parallel tekst in Marcus en Mattheus wel. Daar zegt hij tegen die vissende mannen: Kom achter mij aan. Die teksten eindigen globaal hetzelfde als hier Lucas: zij lieten hun netten achter en volgden hem. Over radicale keuzes gesproken.

Lucas laat de oproep van Jezus hem te volgen weg, maar vertelt in plaats daarvan over de 'wonderbare visvangst'. Het is aardig om te zien dat Simon (Petrus) niet zomaar de autoriteit van die timmermanszoon op het gebied van de visserij, zijn eigen vak, aanvaardt. Hij begint met een tegenwerping: de hele nacht al niets gevangen. Nu, in het licht van de morgen, is de kans eigenlijk verkeken. Maar oké, als die man het dan zo graag wil, vooruit dan maar. Lucas onderstreept dan met drie verschillende formuleringen hoe groot de onverwachte visvangst is: een grote massa vissen, zo groot dat de netten dreigen te scheuren, en de boten dreigen te zinken. Die vangst, dat wonder is zo overweldigend, dat het Simon Petrus in één klap volkomen duidelijk is met wie hij van doen heeft. Het is een moment van theofanie, een verschijning van het heilige, het goddelijke. Daartegenover voelt Petrus zich verschrompelen: hij is te klein te nietsig om in die aanwezigheid te mogen staan (ook letterlijk: hij valt op de knieën). Jezus spreekt hem dan aan met de woorden waarmee Lucas al eerder de aanwezigheid van het heilige vergezeld liet gaan: Vrees niet. Zoals de engel Gabriël die Zacharias begroette, en later het meisje Maria begroette en nog weer later de herders in de velden van Bethlehem. Vrees niet', dat slaat hier op de aanwezigheid van het heilige, maar in onze ogen zou het zeker zo sterk van toepassing zijn op het vervolg, op dat geroepen worden - hoe onuitsproken die oproep hier ook is - om alles achter zich te laten en Jezus te volgen. Toch lijkt bij de discipelen hier geen vrees in het spel, zonder aarzelen laten zij alles achter en gaan op weg, achter Jezus aan.

Ze zitten kennelijk niet vast aan hun baan, hun bezit, de schepen, aan de verwachtingen van hun omgeving, de zorg voor hun vader (vader Zebedeus wordt bij Marcus en Mattheus nadrukkelijk genoemd als iemand die achtergelaten wordt). Ze zitten kortom niet vast aan het dagelijkse bestaan, sleur jazeker, maar ook vertrouwd en veilig. Nu kan ik met een uitgestreken gezicht concluderen: benijdenswaardige vrijheid. Maar dat voelt nogal hypocriet, alsof ik bereid ben, of bereid zou willen zijn mijn baan, mijn huis, mijn gezin op te geven. En voor wat? Het is een uiterst onzeker avontuur dat die eerste leerlingen van Jezus tegemoet gaan. Het is veelzeggend dat er in dit verhaal een beweging plaatsvindt van de vaste grond van de wal naar het ondiepe water, waar Jezus vanaf een boot de menigte onderricht geeft, naar het diepe water, waar de netten opnieuw moeten worden uitgeworpen. Het lijkt eerst hoe langer hoe onzekerder, wankeler te moeten worden, voordat er een rijke vangst kan zijn en voordat de vaste grond opnieuw bereikt kan worden.

Dat onzekere van water in plaats van vaste grond onder de voeten lijkt wel wat op de conditie van ons geloof. We hebben afscheid genomen van de vaste dogma's en zekerheden van vroeger. We geloven niet meer omdat het is voorgeschreven; de vader, de kerk, de dominee of pastoor hebben hun vanzelfsprekende gezag al lang verloren. We moeten in het beweeglijke water van de tijd zelf een vaste grond zoeken. Dat geeft een grote vrijheid, en misschien een niet minder grote onzekerheid. Als we zelf het punt moeten zoeken waar we kunnen en willen staan, als we helemaal zelf onze positie bepalen, betekent dat het allemaal ook uit ons zelf voortkomt, dat we zelf het richtsnoer vinden waarnaar we willen handelen, dat we zelf het visioen scheppen dat ons inspireert en ons doen en laten - idealiter - aanstuurt? Het evangelie noemt dat inspirerende visioen 'het koninkrijk van God'. Wij hebben de neiging dat buiten onze werkelijkheid te plaatsen, traditioneel zelfs aan het eind van de tijden, of in het hiernamaals. Het is echter maar helemaal de vraag of Jezus met zijn prediking dat bedoelde. Als we het lezen als het koningschap van God - een net zo'n juiste vertaling - heeft het al een heel andere lading. Gedragen we ons als onderdanen van dat gewenste, gedroomde koninkrijk? Dat is iets wat je hele leven, en in de eerste plaats je gewone dagelijkse leven doortrekt, kleurt en in een ander licht zet.

Toch, het klinkt wel erg radicaal: alles achterlaten om Hem te volgen. Natuurlijk hadden Petrus en zijn kameraden de vrijheid om niet aan Jezus' oproep gehoor te geven. Er kwam geen dwang aan te pas. En toch voelden zij die oproep kennelijk als onontkoombaar. Vissers van mensen, dát wilden ze van nu af zijn, dát voelden ze als hun eigenlijke bestemming. Het was natuurlijk beeldspraak, maar er spreekt toch uit dat ze dicht bij zichzelf konden blijven.

Het verhaal doet mij denken aan het grote gedicht 'Het uur U' van Martinus Nijhoff. Daarin loopt op een doodgewone zomerdag een doodgewone man door een doodgewone straat, maar die man heeft iets geheimzinnigs, waardoor de bewoners van de straat die hem vanuit hun huizen gadeslaan, zich direct aangesproken voelen, en meer dan dat, haast op een vreemde manier bedreigd. Ze horen muziek, ze zien 'een visioen van schier hemelse euphorie', maar voelen ook paniek. Het is of die voorbijgaande vreemdeling de bewoners confronteert met hun diepste, hun oorspronkelijke zelf. Ik lees u een fragment voor, al was het alleen maar omdat er de voor mij mooiste regels uit de Nederlandse taal in staan:

*De dokter, bijvoorbeeld, die
in de straat als huisdokter pas
een praktijk begonnen was,*

*sinds hij als jong assistent
een ver strekkend experiment
had omgegeven omdat
hij er hoogstens droog brood van at, -
hem bracht de wilde muziek
terug in een stille kliniek:*

*hij zag zichzelf daar staan,
witte jas, rubber handschoenen aan:
in een kast langs een muur
spraken dingen van glazuur,
email, glas en metaal,
een tintelende taal
van een achter alle kwaad
verrijzende dageraad. –*

*De rechter zag zich staan
zonder ambtsgewaad aan:
geen toga, geen muts, geen bef.:
niets dan uit plichtsbesef
en met geheven hand
deed hij zijn eed gestand:
in naam der gerechtigheid
schold hij de zonde kwijt
en had eigen schuld bekend. -
De dame die niemand kent,
het kreng, zoals men haar noemt,
zag, zonder blouse gebloemd,
zich naakt als Diana staan
in een woud: een hert kwam aan:
en toen zij zag hoe hij knielde,
knielde ook zij:
haar hand beefde, haar oog blonk
nu zij levend water dronk. –*

De bewoners van de straat worden geconfronteerd met hun daden en - meer nog - met wat ze nalieten. "De daad die met naliet heeft / meer kwaad dan de daad gedaan", dicht Nijhoff. De straatbewoners zien zichzelf niet als radicaal andere mensen, maar als - wat? Als hun ideaalbeeld, als degenen die zij toen zij jong waren voor ogen hadden? Ik denk vooral als degenen die zij in hun diepste wezen zijn, of zouden willen zijn. In het gedicht is het overigens maar van korte duur, zodra de man voorbij is, keert ieder weer terug uit het visioen in het gewone bestaan, opgelucht dat het voorbij is, maar ook ontredderd door wat de man teweeg bracht. Iedereen, met één uitzondering, 'en wie aandachtig las, weet dat het de rechter was'.

Het gedicht laat ons in het ongewisse wie die vreemde voorbijganger nu eigenlijk is. Er zijn zinsneden die de associatie met Christus oproepen, maar zeker niet zo dwingend dat het de enig mogelijke interpretatie is. Nijhoff zelf sprak over de man als 'de (waarlijk) levende mens'. Hij is, denk ik, ook de naaste, de ander die ons aankijkt, in wiens aangezicht ons nieuwe mogelijkheden tot leven aanreikt worden. Maar dat kunnen we ook als een hinderlijke inbreuk op ons dagelijkse bestaan kunnen ervaren. Het vreemde geroepen zijn.

Het verhaal van de roeping van de leerlingen om vissers van mensen te worden, deed mij dus denken aan Het Uur U, en dat gedicht deed mij op zijn beurt weer denken aan een uitspraak die de chassidische rabbi Susja deed, kort voor zijn dood: "In de toekomstige wereld (ai, daar is die toch weer!) zal mij niet gevraagd worden: 'Waarom zijt gij niet Mozes geweest? Mij zal gevraagd worden: 'Waarom zijt gij niet Susja geweest?'"

Als wij proberen te beantwoorden aan onze diepste, onze ware bestemming - en dat kan ook zonder baan, ouders, gezin op te geven - dan horen wij misschien die 'tintelende taal van een achter alle kwaad verrijzende dageraad', nee meer nog, dan kunnen wij die tintelende taal - hoe zachtjes en onbeholpen ook - zelf tot klinken brengen. Zo moge het zijn.

Bettine Siertsema